

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԺՈՂՈՎԻ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

«Բայց նախ՝ պարտ է Աւետարանիս քարոզել»

(Մրկ. ԺԳ. 10):

Աւետարալիոյ նախկին մայրաքաղաք Մէլպուռնի մէջ, ութսուն տարբեր երկիրներէ եկած՝ երկու հարիւր եկեղեցիներու հինգ հարիւր պատգամաւորներ և նոյնքան հիւրեր, ունկնդիրներ և թղթակիցներ, երկու երկար շաբաթներ խորհրդակցեցան եկեղեցւոյ առաքելութեան մասին, Տէրունական Աղօթքի մըթնոլորտին մէջ՝ Աստուծոյ Արքայութեան ցանկացող Այսօրուան աշխարհի խառնակութեան մէջ, վերականգնել և նոր ձայնով պատգամել Աւետարանը բոլորին, հինգ երկրամասերու ամէն զոյնի և ցեղի մարդերուն լսելի ընելու չափ Խաչի ճառը: Այս էր մտադրութիւնը և մտահոգութիւնը ներկաներուն:

«Սիոն»ի ներկայ թիւին մէջ կը հրատարակենք նկարագրականը ժողովին և թարգմանութիւնը գրութեան մը՝ Ս. Պատարագի մասին, որ մեր եկեղեցւոյ հասկացողութեան հարազատ արտայայտութիւնը եղաւ ժողովին որդեգրած յայտարարութիւններուն մէջ:

Մեր նպատակն է մի քանի խորհրդածութիւններ ներկայացնել այստեղ, ոչ թէ նպատի մասին, զոր մեր եկեղեցին կրնայ բերել նման ժողովի մը, այլ բնութագրակա՝ այն նպատի մասին որ միջազգային նման հաւաքոյթներ և հոն արտայայտուած բազմազան միտքեր կրնան բերել մեր եկեղեցիին, երբ մենք ևս կը փորձենք վերամտածել մենք զմեզ՝ այսօրուան աշխարհի կացութիւններուն դիմաց: Մեր ժողովուրդը կ'ապրի այսօր պարտադրանքներուն տակ մեղի օտար այնպիսի պայմաններու, որոնք մեր նկարագիրը կը խաթարեն և մեր հայեցիութիւնը կ'աղաւաղեն, օտարացնելու չափ դատողութեան մեր ձեր և մեր զգացականութիւնը:

Կարևորագոյն հարցը, որ կը բխի նման հաւաքոյթներէ, ուր կը շեշտուի եկեղեցիներու աւետարանական առաքելութեան կարիւրութիւնը, կը ֆոյսայնոյն. մեր եկեղեցին, որուն առաքելութիւնը եղած է «նախ՝ Աւետարանը քարոզել», ո՞ր չափով կը յաջողի կենդանի պահել Աստուծոյ խօսքը մեր ժողովուրդի ականջին:

Վերջերս, յարգելի մտաւորական մը, խորհրդածելով մեր եկեղեցիի մասին, կը գանգատէր թէ «հայ քահանայ ու վարդապետ քարոզիչներ ... Հին կամ Նոր Կտակարանին մէջ պատմուած հրաշքի մը դէպքը կը հաղորդեն տառացի հարազատութեամբ, առանց անկէ այլաբանական իմաստ մը քաղելու ...»: Կան տակաւին մեր մէջ անցեալ դարէն յամեցած մտածողներ, որոնք կ'ուզեն հայ քարոզիչին թելադրել զաղափարը կրօնքի մը առանց Աստուծոյ և եկեղեցիի մը առանց դաւանանքի, վերածելով զայն «խորհրդանշական» իրականութեան

մը, որուն բարոյացուցիչ ազդեցութիւնը միայն դրական նպաստ մը կը բերէ մեր կեանքին: Ռոմանթիք Յիսուսի մը կը նային անոնք, ոչ թէ հրաշագործ իր ներկայութեամբ, այլ իր քարոզած «Երանիններ»-ու հրաշքով, «Ժողովուրդները ապականութեան, ոճիրներու և պատերազմի աղէտներէն ու սարսափներէն փրկելու և աւելի ազնիւ ու պայծառ կենցաղի մը քարափը հանելու համար»:

Անցեալին կը պատկանին այլևս փորձերը, որոնք կատարուեցան յանուն զիտութեան և յառաջդիմութեան, պարպելու համար կրօնքը իր խսկական բովանդակութենէն՝ որ է հաւատքը թէ «Քրիստոս է իմ Աստուած և փառաւոր արարից զնա»: Աւետարանը քարոզել, երէկ, այսօր, «նոյն և յաւիտեան» կը նշանակէ տալ լուրը թէ «Բանն մարմին եղև և բնակեաց ի մեզ» և աւետել Աստուծոյ արքայութիւնը կը նշանակէ շարունակ պատմել Յիսուսի Քրիստոսի պատմութիւնը իբրև վարդապետ և բժիշկ, խաչեցեալ և յարուցեալ, իրաւ մարդ և իրաւ Աստուած, Փրկիչ և Տէր:

«Եւ երբ Աստուած կամեցաւ, իմ մօրս որովայնէն իսկ զատարսչեց զիս և կոչեց զիս իր շնորհներուն միջոցաւ, յայտնելու համար ինձմով իր Որդին, սրպէսզի յայտնեմ զԱյն հեթանոսներուն» (Գաղաթ. Ա. 15): Եկեղեցին, որովայնէ ընտրուած և աստուածային շնորհով բարբառող քարոզիչն է Աստուծոյ Որդին, ինչպէս կ'ըսէ Պօղոս Առաքեալը ինք իր մասին, որովհետև քարոզութեան նպատակն է դարձը, իբրև հետևանք «Ծունչին», այսինքն Սուրբ Հոգիի ներազդեցութեան, անհատական, հոգեկան կամ զգացական կեանքէն ներս: Դարձը կեանքի ուղիի հիմնական անկիւնադարձ մըն է բանէ մը դէպի ուրիշ բան: Ան հաւատարմութեան փոփոխութիւն է, զոր հաւատքը կ'իրազործէ, անցք մը հաւատարմութենէն մարդկայինին դէպի հաւատարմութիւն Աստուծոյ: «Եթէ ոք կամիցի զկնի իմ զալ՝ ուրասցի զանձն, և առցէ զխաչ իւր՝ և եկեացէ զկնի իմ» (Մատթ. ԺԵ. 24): Դարձը, Աւետարանի պատգամին ոյժով, փոփոխութիւն մըն է ապահով հանգստութենէն դէպի անապահովութիւնը «անտուն» տաքեալին, որ, Յիսուսի բռնորով (Մատթ. Լ. 20), «Հունի տեղ մը, ուր իր զուլը կարենայ հանգստացնել»:

Աւետարանի շունչը, երբ դարձի բերաւ հայ ժողովուրդը «ի կռապաշտութենէ յԱստուածզիտութիւն», զգեցուց հայուն «նոր մարդը, որ ըստ Աստուծոյն հաստատեալ է», ինչպէս կ'ըսէ Առաքեալը (Եփես. Գ. 24), երբ կը խօսի Աստուծոյ նմանելու կոչումի մասին, որ քրիստոնեայ մարդու ներքին կեանքին հիմնական հետապնդումը պէտք է ըլլայ: Հայոց դարձը դէպի բրիստոնէութիւն պատմական այն յեղաշրջումն է, որով կոչուեցան մեր հայրերը Աստուծոյ որդիութեան, կարենալ խօսելու չափ Անոր հետ իբրև իրենց հայրը, որ «յերկինս է»: Հայր-որդի և որդի-հայր փոխադարձ յարաբերութիւնն է ժողովուրդի մը և իր պաշտած Աստուծոյն միջև, որ մեզ ըրաւ «Ի Յիսուս Քրիստոս», «որդի և Ժառանգ Աստուծոյ»:

Ամէն անգամ որ Ս. Էջմիածինէն բաշխուած Ս. Միւսոնին իւղով կ'օժուին հայ մանուկի մը զգայարանները, նոր բրիստոնեայ մը դարձեալ կը ծնի «ի ջրոյ և ի Հոգւոյ»: Այդ դէպքն է զոր քահանան կը բնութագրէ իբրև «լինել Ժառանգակից Քրիստոսի և տաճար Հոգւոյն Սրբոյ»: Հայը, դարերով այդ կերպարանափոխութենէն անցած, զգացած է եկեղեցիի աւագանէն սկսուած իր

վերածնունդը, մինչև մեր օրերը, ինչպէս որ կը յայտարարէ Թէքէեան. «Եկեղեցին Հայկական ծննդավայրն է հոգւոյս»:

«Եկեղեցին Հայկական»ը Թէքէեանի հայկականութեան «հաւատարմատ»ն է: Ամբողջ հատորին մէջ, զոր Վահէ Վահեան հրատարակեց երկու տարիներ առաջ, պիտի չզտնէք տողեր սրունք յայտնաբերեն մեծ հայուն հոգիին խորքը, որքան այս մէկը, որ հայ հաւատքի երդն է, ժամանակէն և պատահալանութիւններէն վեր, Բայց սրովհետեւ ըսուած է թէ

«Եկեղեցին Հայկական բարձր բերդն է հաւատքին իմ պապերուս . . .»

«Որուն առջև՝ զլիսահակ կու գայ իմ ազգըս ամբողջ

«Հաղորդուիլ անցեալին հաց ու զինուով կենսառողջ . . .»

մեր օրերու Թէքէեանագիտները ի Հայաստան և այլուր, իրենց յառաջարկներուն և երկարապատում յօդուածներուն մէջ, ոչ մէկ բառ կամ ակնարկութիւն կ'ընեն Վահան Թէքէեանի այս զուլս-զործոցին:

Հայ Եկեղեցին, մեր օրերու կարգ մը հայ մտաւորականներու պատոր հայուածքին դիմաց, դադրած է ունենալէ «դէպի երկինք բարձրացող զապանի ճամբայ մը»: Ամէն անգամ որ կը խօսին Պապոյ կամ Արևելեան Հայաստանի մտաւորականութեան մասին, նոյնիսկ անցեալի մեր մեծագոյն բանաստեղծներու մասին, ինչպէս՝ Նարեկացին, մեր այսօրուան զրականագէտները կը փորձեն շուքի մէջ պահել լուսաւոր այն իրողութիւնը թէ Թէքէեան կամ Զօհրապ, Սիսմանթօ կամ Վարուժան ուժեղ հաւատքի մարդիկ էին, սնած Աւետարանի զիտուժեալ և Հայ Եկեղեցիի շունչով, իրենց պապերուն նման:

Տակաւին 1893ին, խօսելով նոր սերունդի դաստիարակութեան մասին, Գրիգոր Զօհրապ կը զանդատէր. «Պատիլ հեզնական ժպիտ մը ունին իրենց տրժգոյն շրթանցը վրայ. միամիտ կը գտնեն զմեզ. հաշիւ և ապացուցութեան պէս բառեր ունին բերանին»: «Առաջին ուսումը որ պարտինք սորվեցնել այսուհետև նոր սերունդին, հաւատքի ուսումն է»:

Հաւատքի ուսումը Աւետարանի քարոզութիւնն է և այդ քարոզութիւնը Եկեղեցւոյ բնմէն տրուած Կիրակնօրեայ քարոզները չեն լուր: Մտքի մարդանք մը կամ մասնագիտական ուսումնասիրութիւն մը ըլլալէ աւելի, Եկեղեցին ստեղծած հոգևոր կեանքի կշռոյթ մըն է ան, որ հաղորդութեան կենսունակ վիճակ մը կը ստեղծէ և կը զարգացնէ հաւատացեալին և իր Աստուծոյն միջև, Աստուած մը, սակայն, որ ներկայ է իր «բանիւ», խօսքով, որ Աւետարանն իսկ է, բազմած մեր խորաններուն, խնկարկութեամբ բարձրացուած մեր ձեռքերուն վրայ և ջերմօրէն համբուրուած ամէն ժամերգութեան վերջաւորութեան, երբ «Կեցո՛, Տէր» կը մաղթենք անոր նայելով: «Ասէ Աստուած» կը պատգամէ Սարկաւազը Աւետարանի ընթերցումէն առաջ, հրաւիրելու ունկնդիրներուն զիտակցութիւնը թէ որևէ քարոզէ կամ բացատրութենէ առաջ, անոնք կոչուած են հաղորդուելու Աստուծոյ խօսքին անմիջականօրէն, բանալով իրենց հոգիները անոր «յաւէտ կենդանութեան»:

Աւետարանին քարոզը մեր Եկեղեցիին ստեղծած ճարտարապետութիւնն է, որ իր խորհրդանշական գեղեցկութեամբ, խնկարոյր միջնորդութով «կարծես նաւ մ'է ծփուն», որ կը վերացնէ հոգին դէպի յաւիտենական բարձունքները:

Աւետարանին քարոզը մեր եկեղեցիին արարողութիւններն են, որոնք ամէն օր «սաղմոսիւք և օրհնութեամբ և երգօք հոգևորօք»՝ անդադար կը փառաւորեն «զՀայր և զՈրդի և զՍուրբ Հոգի»:

Աւետարանին քարոզը մեր հնաբոյր լեզուի խորհրդաւորութիւնն է, որ անփոխարինելի հրապոյրով մը կը յաջողի դտնել սրտի ճամբան, Աստուծոյ խօսքը հասկնալի ընելէ աւելի՝ զգալի ընելու համար մեր մտքին:

Աւետարանի քարոզը Հայ եկեղեցիին հաստատած տօներու շարքն է, ուր ամէն օր կը պատմուի Քրիստոսի կեանքը, ազգային և օտար սուրբերուն փառքը, նահատակներու մարտիրոսութիւնը և համայնքային կեանքը կը լեցնէ կիրակամուտի «Լոյս զուարթ»ով մը՝ բացուող արշալոյսներու վրայ, որոնք Յարութեան յաղթանակի մեր անխախտ հաւատքով են երգուած:

Աւետարանին քարոզը մեր ժողովուրդին պատմութիւնն է զրուած Վարդանանց արիւնով և Լուսաւորչի տեսիլքին լոյսով: Պատմութիւնն է ան մեր պայքարներուն, որոնք պարտութիւն չճանչցան, որքան ատեն որ «ոչ ոք» կըցաւ «խախտել զմեզ յայսմ հաւատոյ»: Մեր հայրերը հաւատացին թէ Աստուած «սիրեաց զնոսա և առաւել սիրեաց զնոսա» իրրև ժողովուրդը Այրարատեան աշխարհին, իրրև «որդիք Թորգոմայ», ընտրուած վայելելու Իր յատուկ նախախնամութիւնը, կոչուած՝ ըլլալու «հօտը փոքրիկ», ժառանգելու համար խոստումը՝ տրուած Աբրահամի. «Ես եղիցիմ ձեզ Աստուած և դուք եղիցիք ինձ ժողովուրդ»: Մեր նախնիք աստուածային այս խոստումի լոյսին տակ զրեցին մեր պատմութիւնը, իրրև շարք մը վերապրումի հրաշքներու, իրազործուած երբեմն սուրով, բայց միշտ մեր ցեղային յատկութիւններու յամառ տոկունութեամբ և մեր մշակոյթի որակով:

Այսօր, Աւետարանին այդ քարոզը, որ զանգակներու զօղանշով կ'աւետուէր և հաւատացեալներու բազմութիւնները կը լեցնէր «հաց ու զինեով կենսառողջ», հազիւ թէ բնաբան մըն է Աւետարանի, որ կը փորձէ հասնիլ պարպըւած եկեղեցիներու սակաւաթիւ այցելուներու անուշադիր ականջին: Հարցը այլևս քարոզի ձևը կամ պարունակութիւնը չէ, որքան Աւետարանին «կղզիացում»ը հայկական մեր կեանքին մէջ: Մեր ժողովուրդի զաւակները չեն երթար այլևս «դէպի աղբիւրը լոյսին», ստանալու համար կենսատու խօսքը, որովհետև չեն մասնակցիր եկեղեցիի առօրեայ կեանքին:

Ի՞նչ կ'ընայ ընել եկեղեցին որ մեր ժողովուրդը վերակապուի իր պաշտած Աւետարանին, որպէսզի չապկսի օրհնութիւնը «Սուրբ Խաչիւ և Սուրբ Աւետարանաւ» տրուած «արևելեան կոյմն աշխարհի»՝ Հայրապետութեան և Հանրապետութեան Հայոց: